

ራፋኤል ሁሴይኖቭ
በፍልስፍና ጥናት መስክ ዶክተሬት
ሙሉ ፕሮፌሰር
የአዘርባጃን ሳይንስ አካዳሚ

እውነተኛው የቤይላጋኑ ሙጂራዲን ጥንካሬ

ለ ፅሁፌ መነሻ ሀሳብ የሆነችኝ የቤላጋን ምድር ዛሬ የለችም። ያች የጥንት ምድር ግን የመካከለኛው ዘመን የሥነ-ፅሁፍ ፈርጥ የሆነው ሙጂራዲን የፈለቀባት ምድር ናት።

ያች ምድር ካለፈው ዘመን አትርፋ የምታሳየው የጊዜ ንፋስ መልካቸውን ቢያደበዝዝም ግዑዝ ሆነው አሁንም የሚታዩትን የሸክላ መመደቢያ እና መገልገያ ቁሳቁሶችን ናቸው። እነዚህ ዘመንን አለፈው አሁን ላይ የማያቸው ግዑዝን ቅርሶች የተጥነቶቹን የቅደም አያቶቻችንን ደማቅ ጊዜ የሚያሳዩ ምስክሮች ናቸው።

እነዚህ የቀደመው ዘመን ቅርሶች የሚገኙት በጥንታዊቷ የአሬንጋላ ከተማ ነው።

ይህች ጥንታዊት የአሬንጋላ ከተማ ቀደም ሲል ቤይላጋን ተብሎ የሚጠራው ከተማ ናት። እነዚያን የጊዜውን ቅርፅ እና የነዋሪውን ቀለም የሚያሳዩት የሸክላ ወጪቶች የነካቸው እጅ የማን እጅ ነበር ብዬ ራሴን ጠየቅኩ። ምናልባት እነዚህ ዕቃዎች በሰሪታቸው መጠጫ ዋንጫ ወይም መስፈሪያ ከመሆን ያለፈ ፋይዳ የሌላቸው ሊመስሉ ይችላሉ። ነገር ግን እኔ ማስተዋል የፈለግኩት በእውነት የማን እጅ ነበር የነካቸው፣ የማንስ ዓይን ተመልክቷቸው ይሆን የሚለው የታሪክ ጥያቄ ነበር።

እንደኔ ትዝብት ከሆነ እነዚህ ቀሪ የታሪክ አሻራዎች ቢያንስ

ለአኔ ትልቅ ቦታ ባለው አንድ ሰው አሻራ አርፎባቸዋል። ሌሎቹን ቀደምት አያቶቹን አላውቃቸውም። ግን ደግሞ ለአለም እጅግ የጠለቁ የሥነ-ጽሁፍ ቅርሶችን ትቶ ያለፈ አንድ የጊዜውን ሰው ግን አውቃለሁ።

ይህ ሰው ልክ እንደነዚህ ጊዜ የማያበሰብሳቸው ህያው እንደሆኑት የሸክላ ዕደ-ጥበብ ውጤቶች ሁሉ ህያው የሆነ ነገር ግን ከእነሱም በላይ በጊዜ ሂደት ዋጋቸው እና ጣዕማቸው እየጨመረ የሚሄድ አለምን የሚያስደንቁ ውብ ቃላትን በተሰጠው ጥበብ ቀምሮ የሰጠን ባለ ቅኔ ነው። ይህ የቀደመው ዘመን ዘር ማንዘራችን አካል የቤይላጋኑ ሙጂራዲን ነው።

ነገር ግን አለምን እስከወዲያኛው ተሰናብቶ እንዳለፈው ታላቁ ሙጂራዲን ሁሉ እነዚህ የዘመን ማሳያ መስታወት የሆኑት የሸክላ ቅርሶች የሚያወሳቸው እና ያሳለፉትን ዘመን የሚተርክላቸው ሰው የሚያስፈልጋቸው መስለው ይታያሉ።

ድንጋይ ድፍንነቱትን ሽሮ ጊዜን ለመናገር አንደበት የሚኖረው በውስጡ የተሰወረው ሥነ-ቃል በሰው ነፍስ እና አስትንፋስ ሲነገርለት ነው።

ይህ ታላቅ ገጣሚ እና ባለቅኔ በተወለደበት 13ኛ ክፍለ ዘመን አጋማሽ አካባቢ የቤይላጋንን ከተማ ጨምሮ በኩራ ወንዝ የቀኝ ዳርቻ የሚገኘው ምድር በሙሉ የሀገረ አዘርባጃን አካል የነበረችው ኤልዴዚዲስ ግዛት አካል ነበር። ከዚያ

ዘመን በኋላ ጊዜ እንደ ወራጅ ውሀ ሁሉን እያሳየ አልፏል። ነገር ግን የዚያን ጊዜ ታሪክ በአይናቸው አይተው ኖረውትም በፅሁፍ ትተው ያለፉ ፀሐፊያን ምስጋና ይግባቸውና የጊዜውን ስንክሳር ዛሬ ላይ ሆነን የማወቅ እድል ተሰጥቶናል።

ከእነዚህ ጸሐፊት መካከል አንዱ የሆነው መሱድ ኢብን ናምዳር በፅሁፍ አሰፍሮ ስለስታላለፈልን ታሪክ ትክክለኛነት፤ “በዚህ የሰፈረው ሁሉ እውን ሆኖ ያለፈ ክስተት እንደሆነ ይታወቅ። በዚህ ከሰፈረው አንዲቷም ታሪክ ብትሆን ልብ ወለድ ትረካ እንዳልሆነች በአላህ ስም እምላለሁ።” በማለት ያረጋግጣል።

ክስተቶች በእውን ተከስተዋል ወይም አልተከሰቱም የሚለውን ጥርጣሬያችንን ለአፍታ ወደ ጎን እናደርግና ስለቦታው አየር ጠባይ በፅሁፍ የሰፈሩ ዝርዝሮችን እንመልከት።

ስለ 13ኛው ክፍለ ዘመን ሁኔታ ታሪክ አሳማኝ ምንጭ ሆኖ የሚወሰደው “የአለም እንግዳ ነገሮች” በሚል ርዕስ የተዘጋጀው ፅሁፍ የዚያን ጊዜ የቤይላጋን ምድር በክርምቱ ወራት ልክ የገነት አቻ የሆነ የአየር ጠባይ ብዙም የማይበርድ ወይም ከልክ ያለፈ ሙቀት ያልነበረው እንደነበር ይጠቅሳል። ለቤይላጋን ዘመኑን ነገስታት ቋሚ መኖሪያ ቦታ ነበር። ነገር ግን በዚህች በጥርጢያን ነገስታት (ሻህ) በተመረጠው ምድር ገነት የተወለደው ሙጂራዲን አለምን ካወቀበት እና በፈጣራ ጥማት መንገብገብ ከጀመረበት ጊዜ ጀምሮ ከዚህ ከተመቸ

ምድር ወጥቶ ወደ ግጥም እና ቅኔ ማዕከል ወደነበረቸው አዘርባጃን መዲና ሺርቫን ልቡ ሸፍቶ ስነበር ወደዚህቹ ከተማ ገሰገሰ።

ሙጂራዲን የባለቅኔው የብዕር ስም ነው። ነገር ግን እርሱም ቢሆን እንዳረጋገጠው በስፋት በሰዎች ዘንድ ይጠራ የነበረው “ሙጂር” በሚለው መጠሪያ ሲሆን ሙጂር ማለት “ጠባቂ፣ ባለደራ፣” ማለት ነው። ሙጂራዲን ስለዚህ ስሙ አስቀድሞ እንዲህ ብሎ ነበር።

ዛሬን ምድር ላይ ቆሜ ሙጂር ባልባልም ከሞት በኋላ ግን ሙጂር መባሌን አልጠራጠርም

መጂር (ጠባቂ፣ ባለደራ) እሆናለሁ ያለው የትውልድ ሀገሬ ጠባቂ እና ባለደራ እሆናለሁ ለማለት ነው። ዘመናት አልፎታል። ባለቅኔው የተለወደባት ጥንታዊቷ የቤይላጋን ምድር አሁን ከምድር ቦታት አፈር ለብሳ ተቀብራለች። በዚህ ምድር መቃብር ላይ አዲስ ከተማ አዲስ ህይወት ተመስርቷል።

ቤይላጋን የሚለውም ስም እንዲሁ በመቃብሬ ላይ በበቀለው ሳር ከሰዎች ዕውቀት ተሰውሯል። ይህች ምድር ህያው ሆና የቀረቸው የቃላት ሊቅ እና ጥበበኛ በሆነው ባለቅኔ እና በገዘፈው ስሙ ምክንያት የምትወሳ በመሆኑ ብቻ ነው። ከዘመናት በኋላ ይህ ስም ካንሰራራ እና እንደቀደመው ጊዜ ሁሉ ዝናው ከናኘ ይህ ትንሰሳ እውን የሆነው ጠባቂ በሚል ማዕረግ በሚጠራው ሙጂራዲን ምትሐታዊ ስም ምክንያት

እንደሚሆን ጥርጥር የለውም።

ሳፊናት ኡቭ ሹዋራ (የገጣሚያን መዘክር) በሚለው መድብል ውስጥ ስሙ አቡል ጣሊ እንደሆነ ተጠቅሷል።

ሙሃመድ አሊ ታሪቢያት (1875-1940) በጻፈው “Danshmadana-e- Azerbaijan” (የአዘርባጃን ሊቃውንት) በሚል ርዕስ በጻፈው መጽሐፍ ለባለቅኔው “አቡል መክሪም” የሚል ሌላ ስም ይሰጠዋል። የመጀመሪያው ስም ትርጓሜ “ለጋስነት አባት” ማለት ሲሆን ሁለተኛው ስም ደግሞ “የመልካምነት አባት” የሚል ትርጓሜን የያዘ ነው። ነገር ግን የእነዚህ የተለያዩ ስሞች መንፈስ ሙጂራዲን በህይወቱ ኖሮት ያለፈውን የታለቅነት ማሳየት እና ማውሳት መሆኑን ልብ ማለት ይቻላል። በእውነትም ስብዕናው ለጋስ እና ሩህሩህ ጠባቂ ነበር።

ይህ ዘመን የማይሸረውን ታላቅ ክብር እና አድናቆት የተጎናጸፈው ለዚህ ኃላፊ በሆነው አለም የማያልፍ አሻራን ሳይተው ላለማለፍ ለትውልድ ትቶ ባለፋቸው የውስጥ ሀሳቡን እና የአለም እይታውን ባሳየባቸው ግሩም ግጥሞቹ ምክንያት ነው።

ብህልም ፈረስ የቱንም ብተጋልብ
 የህይወትን አልፋህ መሄድ ግን ህልጊዜም አስብ
 ድንገት ሳይታሰብ ሁሉ ይቀራል ከንቱ ሆኖ ልፋት
 ለቁራሽ መሬት ግብግብ አትግባ
 ልክ እንዳንተ ሁሉ የሚሻት አለኛ

የምድር ሁሉ ጌታ ልሁን ያለ ነበዝ
 ቅድሚያ ወደራሱ ዞር ይመልከት
 መንፈስህ አይሸበር በራስህ ክርክር
 የተጻፈልህን ለመሻር አትሞክር
 ትምክህት ያጨለመው ህሊናህ መገራት ይጀምር
 ኡካቩስ የሁሉ አማላጅ ጠባቂ ከለላ ቢሆንም
 ለእኛ ግን ከምንዝር ከተራው ከህዝን ሆኖ ታየን
 ሌላን ሁሉ ትቼ ፍላጎቴን ብቻ ብከተል ልይዘው ብኳትን
 አንድ ቀን አለልኝ በሰፈሩት ቁና የምሰፈርበት
 ስስት በሚያመጣው ጉድ የምሸፈንበት
 ገብሱ በእጅ ሆኖ ስስት እያቃዠኝ
 ጠበቃዊ ነፍስን ይዞ የሀዘን መንገዴን አዙሮ አስቃኝኝ

“Danshmadana-e- Azerbaijan” (የአዘርባጃን ሊቃውንት) ሙጂራዲን በአታቤኩቭ ቤተ መንግስት “የባለቅኔዎች ሁሉ ጌታ” የሚል ማዕረግ እንደተሰጠው ይገልጻል። ማዕረጉ በቅኔ አለም የጌትነት ቦታ የሚሰጥበት ማዕረግ ነው።

በዚያ ዘመን የሥነ-ፅሁፍ አለም የሙጂራዲንን የግጥም እና ቅኔ ክህሎት ከሌላ መጠሪያ ጋር አያይዙት ነበር። ይህ መጠሪያ “የባለ ቅኔዎች ሊቃ ሊቃውንት” የሚል መጠሪያ ነው።

ቡብራቲሽ ሙዚየም የሚገኘው አንድ መፅሐፍ “የደራሲያን ሁሉ ምርጥ” በማለት ይጠራዋል። ሰዎች ጠበቃ (ሙጂር) ብለው ይጠሩት ነበር ትክክለኛ ስሙ ደግሞ ሙዛፋር ነበር። ይህ ስም “ሶፋ” በሚል መጠሪያ በሱዜኒ ሳማርካንዲ በተጻፈው መፅሐፍ ላይ ሰፍሮ እናገኘዋለን።

ታዲያ ያ ወደ ሺርቫን ያቀናው ለጋ ባለቅኔ በሺራቫ ከተማ ሃጋኒ መማር ይጀምራል። ሉትፋሊ ቤክ አዘር እንደጻፈው ሃጋኒ ወጣቱን ገጣሚ እንደ አባት ሆኖ ሊያስተምረው ችሎ ነበር።

አሁን በሺርቫና ጥበበኞች ተገንብተው የነበሩት እልፍኞች፣ አዳራሾች እና ህንጻዎች ሙሉ በሙሉ ከምድረ ገፅ በታች ተቀብረዋል። ስፍር ቁጥር የሌለው የመሬት መንቀጥቀጥ አደጋ እነዚህን ሁሉ የህንጻ ጥበብ ውጤቶች አውድሟል። ነገር ግን በኋላ ላይ የእነዚህ ህንጻዎች ፍርስራሽ መፈለግ የጀመሩ ሰዎች ቀደም ሲል የነበሩ ነገስታትን መኖሪያ ህንጻዎች ቤተ-መንግስት እና ቅርሶች አሻራ ፍርስራሾች፣ በጊዜ ሂደት ወደ አረንጓዴ ቀለም የወየቡ ጥንታዊ የብር ሳንቲሞችን ለማግኘት ችለው ነበር። በአንዳንድ ሳንቲሞች ላይ የዘመኑ መሪ የነበሩ ነገስታት ስም ተፅዕኖቸዋል። ከእነዚህም ስሞች መካከል “አል መሊክ ማኑቸር ኢብን አፊራዱን” - ሳልሳዊ ማንቹር ወይም “ሃጋን ካቢር” (ታላቁ መሪ) በመባል የሚጠራው እና አባቱ በ 1120 ከሞተ በኋላ እስከ 1160 የመራው መሪ ስም ይገኝበታል። እዚህ ጋር ሳይነሳ መታለፍ የሌለበት ጉዳይ በእነዚያ በየሲርቫን ነገስታት ቤተ-መንግስት በቆየባቸው ጊዜያት ሌሎች የጥበብ ሰዎች በተጨማሪ እንደ ከዋክበት አንጻባራቂ

ስም እና ዝና የነበራቸውን የነገሰታቱ ወዳጆች የነበሩትን አቡላ አላ ጋናጃቭ፣ ፈለካ፣ ካጋኒ የመሳሰሉ ባለቅኔ እና ገጣሚያንን ትኩረት ለማግኘት ችሎ የነበረ የመሆኑ ጉዳይ ነው።

እነዚህ ባለቅኔዎች በግጥሞቻቸው እና በቅኔዎቻቸው የሳልሳዊ ማንቻርን ስም ህያው ለማድረግ ችለዋል። በሰራቸው መልካም ተግባር ምክንያት ሙጃራዲን አገልጋይ ብቻ ሆኖ አልቀረም ነበር። ለምግባሩ የፈለገው ክፍያ በወቅቱ ወደ ነበረው ቤተ መጻሕፍት ገብቶ ዕውቀትን መሸመት ነበር። ፡ ምንም እንኳን የዚያ ዘመን በመቶዎች የሚቆጠሩ ውብ ግጥሞች ስንኞች በጊዜ ሂደት ድራሻቸው ቢጠፋም ለንጉስ ማንቻር አስተዋይነት ምስጋና ይገባው እና ከላይ የተጠቀሱት የጥበብ ከዋክብት የተወሰኑ ስራዎች ለወደፊቱ ትውልድ መተላለፍ በቅተዋል።

ሙጃራዲን ወደ ሺርቫን የደረሰው ወደ 1148 - 1149 አካባቢ ነበር። በወቅቱ ለነበረው ንጉስ ማንቻር ክብር ለመጀመሪያ ጊዜ ያቀረበው የምስጋና ግጥም ቀን ሳይቀር ሊመዘገብ የቻለ ሲሆን ይህ የምስጋና ግጥም ወቅኔ የሆዩ ዐመት ለግላጋ ወጣት በነበረው እና ወደ ካጋኒ መኖሪያ ቤት በእንኳን ደህና መጣህ አቀባበል ቤተኛ ሊሆን የቻለው እና በኋላ ላይ የቤተ-መንግስቱን ጎበዛዝት መቀላቀል በቻለው ሙጃራዲን ነበር። ከተለያዩ የታሪክ ምንጮች እንደምንረዳው ከቤይላጋን የመጣው እንግዳው ወጣት ከነፍሱ እና ከተሰጠው ተሰጥዎ ውጪ ቤሳቤስቲን ያልነበረው ምስኪን እንደነበር እና የተሻለ ትምህርት እንዲያገኝ እድል ሊያገኝ ከሚችልበት የመኳንንትነት ማዕረግ ከነበረው ቤተሰብ እንዳልተወለደ ነው። ለእርሱ ዩኒቨርሲቲ ሆነው ትምህርት እና ጥበብ የቀሰማቸው በሺርቫና ባሳለፋቸው ጊዜያት ያገኛቸው ልምዶች ነበሩ። እርሱ እራሱ ከግጥሞቹ መካከል በአንደኛው “በዘር ማንዘሬ ክብር ሳይሆን በስሜ ብቻ በምስጋና እና ሙገሳ ዕንቁ ተንቆጠቆጥኩ” በማለት ፅፏል።

ከጻፋቸው ግጥሞች መካከል አንደኛው ግጥሙ የተጻፈበት ትክክለኛ ግጥም ይታወቃል። በ13ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ አካባቢ በሺርቫና ቤተ-መንግስት የነበሩት መጅሊሶች ባለቅኔዎች፣ ሙዚቀኞች እና ዳንሰኞች የተካተቱባቸው ነበሩ። ፡ ከላይ የጠቀስነው ግጥምም የተጻፈው ከእነዚህ የቤተ-መንግስት መጅሊሶች መካከል ለአንደኛው ማስታወሻነት ነበር።

በግጥሙ ላይ ዝርዝር ሀሳብ እና ግጥሙ የተለያዩ ይዘት ያላቸው ክፍሎችን ከዚህ ጋር ማውሳት ግድ ይለናል። ዳንስ እንቅስቃሴ፣ የሙዚቃ መሳሪያዎች ወዘተ የግጥሙ ይዘት ነበሩ።

የጊዜውን ታሪክ እና ሁኔታ በፊልም፣ በልቦለድ፣ ወይም በቲያትር መልክ ለማሳየት ለሚፈልጉ ደራሲያን እና ባለሙያዎች የማያሻማ የጊዜውን ምስል ጥርት አድርጎ የሚሰለው የዚህ የታላቁ ጠባቂ ግጥም ትልቅ ድጋፊ ሊሆናቸው ይችላል።

ገላ ያልነካው አዲሱን አንሶላ መስሎ እነሆ መውረግረግ

በአጋዘን ፈንጠዝያ በሙዚቃው መስከር እስቲ ይናገር ያ ጎበዝ የቀመሰ ጣፋች ከንፈሮቿን በቀመሰው ቁጥር ዝለል ዝለል የሚለውን ድግሱ ተዘርግቶ ሁሉ ነገር ቀልጧል ከዞራ ገነት ወርዶ ባለጌጡ ኢድዚስ ቆሟል በአዳራሹ ቆሟል እስቲ በል መቼው አንተ ባለከበር ደልቀው ያን ዝርግ ቆዳ ደስ ይበለው የሚሰማው ጆሮ ባለ አስር ስንፑ ዘፍንም ይንቆርቆር አስረኛው ገነት እስኪማረክ ድረስ

ግጥምን በተመለከተ በፐርሺያ ቋንቋ ከተጻፉት ጥቅል እና በሳል ፅሁፎች መካከል “የግጥም ለዛ ቅኝት ምትሀታዊ መንገዶች” በሚል ርዕስ የተጻፈው ጽሁፍ ደራሲ የሆነው ራሺዳዲን ዋትቫት (11081-1178) ከሚታወቅበት የጠለቀ የስነፅሁፍ ዕውቀት በተጨማሪ በተለያዩ አጋጣሚዎች የሙጃራዲን ስራዎችን እና የገጣሚዊ እና ባለቅኔውን ሰብዓዊነት በእጅጉ የሞላበት ስብዕናውን በማድነቁ ይወሳል። ፡ ለእዚህም እንደ ማስረጃ የሚከተለውን አጭር ግጥም ለመታሰቢያነት ፅፎ ነበር።

ከእምነት የሚልቅ መንገድ የለምና ይባርክህ ብያለሁ ከዚህ የበለጠ አስተዋይ ሊጋስ ልብ አላየሁምና አርአያነትህ አቻ የማይገኝለት የቅን ሃሳብ ስንቅ ለደከሙ ልቦች አፅናኝ መሆንህ ይታወቅ

ዋትቫት ራሱ እጅግ በሳል እና ነገሮችን በጥልቅ የሚመረምር እና ከልታይነት እና ካዝና ፍለጋ የሚሻገር ተሰጥኦን መለየት የሚችል ሰው ነበር። በዚህ ምክንያት ስለ ሙጃራዲን የተናገረው ሙገሳ ከልቡ መሆኑ ይታመናል።

ያም ሆኖ ምንም እንኳን ሙጃራዲን ጥቂት አድናቂዎች የነበሩት የነበረ ቢሆንም ሌሎች የመረረ ቅናት እና በእርሱ ላይ ተንኮል የመሸረብ ክፉ መንፈስ የተጠናወቱት ሰዎችም አልጠፉም ነበር።

ከእነዚህ በቅናት ይብከከኩ ከነበሩት ሰዎች መካከል ዛሬዲን ፋርያባይ አንዱ ነበር። ስለ ገጣሚው የተጻፉ ፅሁፎች ስለ ነበር አስገራሚ አና ማራኪ የአለባበስ ምርጫ የሚናገሩ ቢሆንም ዛከሬዲን ግን ገጣሚው ይታወቅበት የነበረውን ይህን ባህሪውን በእጅጉ ይቃወም ነበር። በአንድ ወቅትም “አንድ ሰው በለበሰው ካባ የሚለካ ከሆነ ተኩላ እና እስሱት የሚሉብሱት ማንነታቸውን የማይደብቅ ካባ በመሆኑ እነርሱ እንደውም የተሻለ ቦታ ሊሰጣቸው ይገባ ነበር” በማለት ተሳልቆበት ነበር።

ሌሎችም እንዲሁ ለጥበበኛው ጥሩ የሆነ አመለካከት ያልነበራቸው ሰዎች ከቀደሙት ዘመናት ጀምሮ እስካሁን ድረስ የጥበበኛውን ስም ለማጉደፍ ላይ ታች ብለዋል።

እነዚህ መሰሪዎች ሙጃሪዲንን እና ሃገሪን ለማጣላት ሞክረው ነበር። ይህንን የነበረው ሴራቸው ጫፍ ደርሶ በአንድ ወቅት ሃገሪን ለማንቋሽሽ ተጽፎ የነበረው አጭር የሽሙጥ ግጥም የተጻፈው በሙጃሪዲን እንደሆነ ክስ ባቀረቡበት ጊዜ ነበር። ከእነዚህ ክስተቶች መካከል አንደኛው ክስተት በርዛኩሊካን ኢዳያት በተጻፈው ፅሁፍ ላይ ሰፍሯል፡ ፡ እነዚህ የገጣሚው ጠላቶች ሃገሪን ለወጣቱ ሙጃሪዲን ሴት ልጁን ለመዳር ቃል ገብቶለት እንደነበር ነገር ግን በኋላ ላይ ሃሳቡን በመቀየሩ በጋብቻው ተስፈኛ የነበረውን ሙጃሪዲን እጅግ አበላጭቶት እንደነበር እና ብስጭቱም እጅግ የበዛ የነበረ ከመሆኑ የተነሳ ከዚያ በኋላ በጻፈው ግጥም ላይ ንዴቱን አንደገለፀ ይከራከራሉ። ሃገሪን ሁለት ሴት እና ሁለት ወንድ ልጆች የነበሩት ሲሆን አንደኛውን ሴት ልጁ ሞክኔት ወንድ ልጁ የ20 ዓመት ልጅ በነበረበት ወቅት በተወለደች በሶስተኛ ቀንዋ ሞታ ነበር።

ሃገሪን ባለቤቱ ከመሞትዋ ረዥም ጊዜ ቀደም ብሎ ሌላ ሴት አግብቶ ነበር። በዚህ ጊዜ ግን ሙጃሪዲን ሺራቫንን ለቆ በመሄድ በታቢዝ መኖር ጀምሮ ነበር።

በሌላ በኩል በሃገሪን ሴት ልጅ እና በሙጃሪዲን መካከል ሰፊ የዕድሜ ልዩነት የነበረ በመሆኑ በመካከላቸው ጋብቻ የማይቻል የነበረ ስለመሆኑ የሚያጠያይቅ ጉዳይ አይደለም። በመሆኑም በሃገሪን እና ሙጃሪዲን መካከል የሃገሪን ሴት ልጅ ከማግባት ጋር በተያያዘ እንዲሁም ለሃገሪን ተብሎ የተጻፈ ነው ተብሎ በሀሳት በሚነሳው አጭር የሽሙጥ ግጥም ምክንያት የሁለቱ ግንኙነት ሻክሮ ነበር የሚል ድምዳሜ ላይ መድረስ አይቻልም።

በሃገሪን እና ፈለኪ መካከልም ቁርሻ ለመፍጠር በእነዚህ መሰሪዎች የጥል ወጥመድ ተጠምዶ ነበር። ሴረኞቹ በወቅቱ የተከበረ ገጣሚ የነበረው አቡል ኡላ ሴት ልጁን በመጀመሪያ ለሃገሪን ከዚያ በኋላ ደግሞ ለሙጃሪዲን ለመዳር እንዳሰበ አሉባልታ ነዘተው የነበረ ሲሆን አላማቸውም በእነዚህ የተከበሩ ሰዎች መካከል የነበረውን የወዳጅነት ግንኙነት ለማበላሸት ነበር።

ይህ ሁሉ ወሬ እና አሉባልታቸው ዘሮ ዘሮ በዚያ ወቅት ወዳጆች እና በህዝቡ የተከበሩ የነበሩትን ሰዎች እርስ በእርስ እንዲጋጩ መርዛማ ወጥመዳቸው ውስጥ እንዲወድቁ ነበር።

የጥበብ ተሰጥቶ ያላቸው አብዛኛዎቹ ሰዎች ሁሉ እነዚህም ምስኪን ወዳጆች የዋህ እና ንፁህ ልብ ያላቸው በመሆኑ በገጣሚው አቡል ኡላ እና በሃገሪን እንዲሁም በሙጃሪዲን መካካል ጥል እንዲፈጠር ትምክህተኞቹ የሸረቡት ሴራ ተሳካ።

ነገር ግን በሃገሪን እና በሙጃሪዲን መካከል ምንም ነገር አልተፈጠረም ነበር። ነገር ግን አስካሁን ድረስ ያ በወዳጆች መካከል ቁርሻ የፈጠረው ሴራ አስነዋሪነቱን ታሪክ ሲያወሳው እየኖረ ነው።

በተቃራኒው “ሳፋ” በሚለው ግጥሙ ሙጃሪዲን ለሃገሪን ያለውን ጥልቅ ፍቅር እና አክብሮት እናገኛለን።

ጥበብ የበራልህ የዕውቀት አባት ነህ
ሃብ የሚገራ መላ የተሰጠህ
ለሰው ሁሉ የክብር መለኪያ እንድትሆን ታድለሃል
በላይኛው ንጉስ በአምላክ ተሹመህል
የአምላክ ሀይል በሃገሪን ላይ ተገለጠ
ከብረቱዎቹ ሁሉ ከፍ ብሎ ታየ
እርጋታ ከሩቅ ሀሳቢነት ተደምሮ
ተሰጥቶህል ሰፊ ልብ አንዲህ የሚል ሁሉንም መርምሮ
እንደ እስላም ህግ በታደልከው ምግባር
በገበታ ደግሞ በተሰጠህ ክብር
አለም ሁሉ ቀና ሆነህበት ተዓምር
የገነት ሸለቆ የተባረከ ነው
አበርክቷልና ልበ መልካሙን ሰው

በታላቁ ጠባቂ ትህትና በሞላው ልብ የተንቆረቀረው ግጥም በወቅቱ የነበሩት ገጣሚያን ቀዳሚው ተወዳጅ ግጥም ነበር።

ይህ ሀቅ ደግሞ ሃገሪን ለሙሀመድ ኢብን አል አህመድ አል ሙስቶፊ አል ማርዚያ በጻፈው ደብዳቤ ላይ ሰፍሯል።

ይህ የማይረሳ ትዝታ የነበረው የሃገሪን ቤት ለሙጃሪዲን የፈጠራ ማዳበሪያ እና በዕውቀት መበልጸጊያ ስፍራ ሆኖለት የነበረ ሲሆን አንዳንድ ጽሁፎች እንዳሰፈሩት ሙጃሪዲን ከእጅ ሙያዊ ዕውቀት እና ክህሎት ይልቅ በማስተዋል እና በሌሎች ሳይንሶች ይናኝ በነበረው እውቀት የበለጠ ይማረክ ነበር።

ከግጥም ዝንባሌው እና ፍላጎቱ በተጨማሪ በተለይ በፍልስፍና፣ ሂሳብ እና ሥነ-ከዋክብት (አስትሮኖሚ) ዘርፎች ላይ ዝንባሌ እንደበረው ይነገራል። ይህ ዝንባሌውም ገጣሚው ራሱ በጻፋቸው ፅሁፎች እና ሌሎች የጥናት ፅሁፎች ላይ ሰፍሯል።

በሊቃውንቶች ከተማራቸው ትምህርቶች መካከል ልክ እንደ ሃገሪን ሁሉ ስለ ዘር ግንዳ፣ ማንነቱ ምንጩ፣ የፐርሺያ ቋንቋ (የቱርክ የዘር ግንዳን ለማስተዋስ ይመስላል) ላይ ያገኛቸው ትምህርቶች ይጠቀሳሉ።

ሃገሪን እንዲህ ብሎ ፅፎ ነበር
በነብዩ አምናለሁ በታናራም እንዲሁ እምነቴ የጻና
የፅፈቴም መሰረት ከቱርክ፣ ከፋርስ የተቀዳ
ሙጃሪዲን በበኩሉ እንዲህ በማለት ፅፎ ነበር
የፅሁፍ ሃሳብ ምንጩ ከቱርክ የሚነሳ
የኢትዮጵያዊው አያት ከፋይ ነኝ ይኸው እጅ ልንሳ
ሃገሪን የሙጃሪዲን መምህር የነበረ ሲሆን ወጣቱን የገጣሚነት ተሰጥኦውን እንዲያሳይ ዕድሉን ወዳገኘበት ቤተ- መንግስት ገብቶ ቤተኛ እንዲሆን ያደረገው ባለውለታው ነበር።
ያ ቤተ-መንግስት የሃገሪን፣ ኡንሱሪ፣ ማንቾር፣ ፋሩክ

እንዲሁም የሙጃራዊን ትሩፋትን አይቷል።

ሙጃራዊን ፅሁፎቹን ራሱ ይፀፍ የነበረ ሲሆን ይህን ተፅዕኖ ያሳረፉበትም ታላላቆቹ የነበሩት መምህራት ነበሩ። ልክ እንደሌሎቹ ጸሐፊዎች ሁሉ ሙጃራዊንም በአንድ ቦታ ረግቶ የሚቀመጥ ሰው ያልነበረ በመሆኑ በየጊዜው ከአንድ ቦታ ወደ ሌላ ቦታ የመዘዋወር ልማድ ነበረው።

በመሆኑም ለተወሰነ ጊዜ ድርብኔት በሚገኘው የሰይፈዊን ሙዛፋር ዚብን መሀመድ አርሲያን (1155-1170) ቤተ-መንግስት ቆይታ ማድረግ ይወሳል።

እንደ አታቤክ ሸምሶዊን ኤልዲጌዝ፣ ሙሀመድ ጃሃን ፓላቪ፣ ጊዘል አርሲያን የመሳሰሉት ለዚህ ንጉስ ክብር ይቀኙ የነበሩ ገጣሚዎች ነበሩ። ነገር ግን ሁሉም ለሙጃራዊን የተለየ ወዳጅነት ነበራቸው። በተለይ ደግሞ አታቤክ እና ፓላቪ የሙጃራዊንን በበለጠ መልኩ ይወዱት ነበር።

በወቅቱ ለዚህ ንጉስ ከቅርብ እና ሩቅ ምስራቅ የሙገሳ ጥበበኞች እና የጨዋታ ባለሙያዎች ይጎርፉ ነበር። ነገር ግን እነዚህ ሁሉ ሙጃራዊንን መስተካከል የሚችሉ አልነበሩም። ሀቄ ይህ የነበረ ቢሆንም ሁሉም “የባለቅኔዎች ሁሉ ጌታ” የሚለውን ማዕረግ ለማግኘት መፎካከራቸው አልቀረም ነበር።

፡ ቀደም ሲል ታዋቂ የነበሩት ዛኪራዊን ፋሬባይ፣ አሲራዊን አክሲኬቲ፣ እና ሸረፊዊን ሻፊሩክ፣ አኪላሪ እና ጃለለዊን ኢስፋጋኒ ስማቸው እየደበዘዘ ሄዶ ነበር።

የሙጃራዊን ጥንካሬ ይጠቀማቸው የነበሩት ወደር የለሽ ቃላቶቹ ነበር። ሊፎካከሩት ያልቻሉት ተቀናቃኞቹ በንጉሱ ፊት ለማዋረድ እና ስሙን ለማጥፋት አበሩበት፣ ተሳካላቸውም።

በተሰራበት ተንኮል ምክንያት ሙጃራዊን የንጉሱን ክብር በማንቋሽሽ እና ለንጉሱ ያለውን ታማኝነት ገሸሸ በማድረግ ክስ ተመስርተበት። ይባስ የከፋው ሃጋኒ፣ ፊልኪ እና ሙጃራዊን ለእስር የመዳረግ አደጋ ላይ እስከመውደቅ በደረሱበት ጊዜ ነበር። የነበረው ብቸኛ ተስፋ ብዕሩ ብቻ የነበረ በመሆኑ “የመሃላ ደብዳቤ” ብሎ የጠራውን መልዕክት ጻፈ።

በዚህ ድብደባው ያለመሸፋፈን ከሳሾቹ ስለነበሩት አሽካሪ እና አክሲቲ የታዘበውን እና የመረመረውን ጉዳይ፣ እርሱ በንጉሱ ስልጣን ላይ ያለው ተፅዕኖ እዚህ ግባ የማይባል መሆኑን፣ ከቤተ-መንግስት ርቋል ተብሎ የተወራበት አሉባልታ ከዕውነት የራቀ መሆኑን እንዲሁም ንጉሱን አለመጎብኘት ይቅር የማይባል ስህተት እንደሆነ በማመን

ፅፏል። ደብዳቤው በተጨማሪም ምንም ዓይነት የተደበቀ ሃሳብ እንደሌለው እና የሀገር ሚስጥር እንዳላበከነ እንዲሁም ይህ ክፉ ሀሳብ ተከስቶበት እንደሚታወቅ ዘርዘሯል። ያም ሆነ ይህ በኋላ ላይ በቅን ልቦና ሀቁን መናዘዙ የንጉሱ ቁጣ ለዘብ እንዲል ያደረገ ሲሆን ንጉሱም በኋላ ላይ የቀረቡበት ክስቶች በሀሰት የተቀነባበሩ መሆናቸውን በመረዳት የታሰበለት ቅጣት እንዲነሳለት አደረጉ። ነገር ግን እጅግ በክፉ አይን ይመለከቱት የነበሩት ተቀናቃኞቹ በሁኔታው አልተደሰቱም ነበር። ዶቭሌታሽ ሳማራካንዲ “የተዘኪር ገጣሚያን” በሚለው መፅሀፍ ተቀናቃኞቹ ገጣሚው ሙጃሪዲንን ቀደም ብለው ወጥመድ ወዳዘጋጁለት ኢስፋን የላኩት ሲሆን ወደዚህ ከተማ ሲደርስ የተደረገለት አቀባበልም በጥላቻ መንፈስ የተሞላ ነበር። በዚህ ከተማ በሙጃሪዲን እና በከተማው ታዋቂ ባለቅኔዎች ጀላላዲን እና ሸረፊዲን ሻፍሩክ እና መካከል የለየለት የቅኔ ጦርነት ተከፈተ። ሙጃሪዲን ኢስፋን ከተማ በደረሰበት ጊዜ በእርሱ እና በከተማው ነዋሪዎች በነበሩ ከሳሾቹ መካከል የነበረውን ቁርሾ እንዲሁም በመርዝ ለገደሉት ሰዎች ገጣሚው አዘጋጅቶ የነበረውን መልስ ታሪክ መዘግቦታል።

ዶቭሌታሽ ይህ የተጀመረው ቁርሾ ያበቃው ሙጃሪዲን በአካባቢው ፅንፈኞች ሲገደል ነበር። የአሟሟቱ ሁኔታ በተለያዩ መልኩ ይነገራል። አንደኛው መላ ምት በመርዝ ተመርዞ እንደሞተ የሚነገር ሲሆን ሌላኛው ደግሞ የሞቱ ምክንያት መታጠቢያ ገንዳ ውስጥ እንዳለ ታንቆ እንደተገደለ ይገልጻል። በሌላ በኩል ራሱን በስለት በመቁረጥ ደም ፈሶት እንደሞት ይነገራል።

ከሰምንት ክፍለ ዘመናት በፊት የተከናወነን ወንጀል መርምሮ ሀቁን መለየት አስጀጋሪ ነው። ነገር ግን አንድ የማይካደው ሀቅ ገጣሚው ዘግናኝ አሟሟት መሞቱ ነው።

በተንኮል ህሊናቸው በታወረ ቅናት ባንገባቸው ሰዎች ምክንያት ያ ታላቅ ገጣሚ የማይገባውን አሟሟት ሊሞት ችሏል።

የ13ኛው ክፍለ ዘመን ታሪክን በተመለከተ ከፍተኛ ዕውቅና ያለው ሙሃመድ ራቪንዲ “የነፍሳት እረፍት እና ሀሴት በመግለጥ” በሚለው መፅሀፍ ካሲዳ ሙጃሪዲን ለጊዜል አርሲያን መታሰቢያ ከጻፈው ምንባብ በመነሳት በማስታወስ ታላቁ ጠባቂ ባለቅኔ በግፍ መገደሉን ፅፏል።

ገጣሚው የውስጡን አውጥቶ መናገር የሚችል፣ በመንፈሳዊ ስብዕና የተሞላ እና የብቸኝነት እጣ ፈንታ በገጠመው ጊዜ እንኳን ሳይቀር በጥበባዊ እይታ አለምን ይመለከት የነበረ እና በተለያዩ የሰው ልጅ ስሜቶች ውጣ ውረዶች ውስጥ ያለፈ ሰው ነበር። ይህ እንዳለ ሆኖ እንደሚታወቀው ሰው ገጣሚው ሚስጥረኛ፣ ሃሳቡን የሚረዳ እና እውነተኛ ጓደኛ መፈለጉ አልቀረም። በዚህ ፍላጎቱ እና ምኞቱ የቀረባቸው እና የልቡን ያጫወታቸው፣ ሚስጥሩን ያካፈላቸው ሰዎች በኋላ ላይ የበሰበሰ ህሊና ያላቸው ክፉዎች ሆነው በማግኘቱ ልቡ መሰበሩ አልቀረም።

እነዚህ ያሳላፋቸው የሕይወት ልምዶቹ ገጣሚው የኖረበትን ዘመን እና አካባቢ፣ የነፍሱን ትግል በግጥሙ ስንኞች አስተጋብቷቸዋል። ማንም የልብ ወዳጅ በሌለበት ምሬትን ለራስ ከመንገር ውጪ ለማን ይነገራል።

ዘንድሮም ዋታች ነው ልቤ
በሊጋነት ሀዘን አሁንም ቆዝማ
ወይስ ከልብ ለሰው መንገር
የማይሆን ሆኖ ነው
ወዳጅ ባለበት ሀሴት፣ የፈግታ ብርሀን ይበራል አውቃለሁ
ያለወዳጅ ግን ቀሪው በተስፋ ቢስነት እንዲሁ መዳከር ነው
ሰው ዕድሜውን በአለም ሲቆጥር
ማነው ጥቅሙን የሚሰፍር
ግና የለምና ዋጋ ያለው ጓደኛ
ብዬ ወስኛለሁ የሰው ልጅ መናኛ
ወይስ ዕድሜ ሲቆጥር ቀናትም ሲገፉ
ነፍስ ትጠየቅ ይሆን ደስታ እና ሀሴቱን
ወዳጅ ያለበትን በደስታ በሀዘኑ
አለም ሁሉ ነስቶኝ አንድ ጉርሻ ለራቴ
ከተንኮል ካልገባው ካልወጋሁ ወዳጄን
ከወዳጅህ ብተጠብቅ ሙሉ ንፅህና
አታገኝምና እንዲሁ አትልፋ
የአንበጣ መንጋ ሰማዩን ሲጋርድ
ብርሀን መጠበቅ ሞኝነት አይደለም?
አስቲ አሳዩን ያን እድለኛ ሀዘን ያልነካው ሰው
የደስታ ዘመኑ አልፎ ጨለማ ያልዋጠው
ዝናዬ በአለም ተሰበክ ክፉ ተደረግኩኝ
ግን ለነፍሴ ዕዳን አተረፍኩኝ
አለም ስለተዋጠ በትዕቢት ፅልመት
ድንቁረናም ገዢ ስለነገሰበት
ይኸው መልካም ምኞቴንም እነሆ ቅበሩት

ሙጃሪዲን ሀቅኝ እና የመሸፋፈን ባህሪ ያልነበረው አጅግ አስተዋይ የነበረ ሰው ነበር። በዙሪያው የነበሩት ቀናት ያወራቸውን እና መቃብሩን ይቆፍሩለት የነበሩትን ሰዎችን ማየቱ አልቀረም ነበር። ነገር ግን በትንሽ በትልቁ ተንኮል መናደዱ ግን የማይቻለው ነበር። ድክመቱ የነበረው ፈጣሪ የሰጠው እጅግ የተለየ ተሰጥፎ ነበር።

ከዚህ ሁሉ ውጥንቅጥ እና ክፋት ሊሰናበት የሚችለበት መንገድ ብርሀን መሆኑን አቁሞ እየደበዘዘ መሄድ ብቻ ነበር።

ብቸኝነቱን ሲረዳ አንገቱን ወደ ላይ ቀና አድርጎ የተሻለ ህይወት እና ፍቅርና ጸጋን ለመነ። ታዲያ በዚያ ልብ በሚሰብር ጊዜ ወደ ማን ሊዘር ይችላል?

የስቃይ ማብቂያ መምጣቱ አይቀርም
አርነት ለነፍሴ ይሆናል አንድ ቀን
በመጨረሻው ቀን ደስታም የጠፋለት

በፍርስራሹ ላይ ብቅ ሲል ይታያል የጠላቴ ቤት
 ድግሱም ይሞቃል መጅሊስ ይደሰታል
 የፈንጠዝያው ልክ ጣሪያውን ይነካል
 አለም የጓጓለት የዋሁ ደማችን
 መርገምት ይሁንበት እንደ ቁስላችን
 ደማችን ደርቆ ጊዜውም ሲተካ
 ጠላትም ከጎኑ ሲገኝለት ዋጋ
 ፍትህ ያኔ ይሆናል
 ይሰፈራሉና በሰፈሩት ቁና
 ባለጊዜው ወድቆ የተገፋው ደግሞ ይሆናል ተረኛ
 በዚህም አለ በዚያ
 ህይወት ትፈሳለች ሁሉን ችላ ብላ
 ደስታም ሆነ ሀዘን ሆነው ሰልፈኛ
 ማንም እንደሆነ ያውቃል ደግሞ ሰሞነኛ
 የገጣሚው የመጨረሻ ቃል አይቀሬውን የህይወት ዑደት
 እና መለዋወጥ የሚያሳይ ነው።

ልክ ነው ሁሉ ነገር ደስታም ሀዘንም ተለዋዋጭ ነው።
 ፡ ህይወት ግን ለሰው የሰጠቸው ማለቂያ የተበጀለት ጊዜን
 ነው። ሙጃራዲን ለየት የሚያደርገው እንደ ተራው ሰው ሞቶ
 ጊዜ ያደበዘዘው ሰው አለመሆኑ ነው። የእስትንፋሱ ሙቀት
 እና ሁለመኖው የነበሩት ግጥም እና ቅኔ ገጣሚውን ህያው
 አድረገውታል።

ገጣሚው ከነበረበት ዘመን አሻግሮ ስራዎቹ እርሱ
 በስጋ በሌለበት አለም ሲታወቁ ቀድሞ ተመልክቶ ነበር።
 ፡ የተናገራቸው ቃላት ረዥም ዘመናትን እንዲሻገሩ ጥልቅ
 ምኞት ነበረው።

ተስፋ አስቆራጭ ጊዜን ያሳለፈ ቢሆንም ገጣሚው
 ራሱን በሀዘን ብቻ ክርኝም አድርጎ ስለ ክፉ እጣ ፈንታው
 እየተብሰለሰለ አልተቀመጠም ነበር። በተቃራኒው ያፈቀራትን
 ፍለጋ በጣፋጭ ሀዘን ውስጥም ተጉዟል። ይህ ስሜቱ ደግሞ
 የመኖርን ጉጉት እና አዲስ ህይወት ናፍቆትን እንዳይረሳ
 አድርጎታል።

ካንቺ ጋር የሚያልፈው ምሽት
 ደስታ ቢታጠፍ ቢደረብ ምንም አይደርስበት
 ከኮራሳን እልፍኞች ሁሉ ሆንኩኝ ዕድለኛ
 በደስታ የታሰርኩ የፍቅር እስረኛ
 ህመሜ ተረሳ አንድ ብዬ ጀመርኩ
 ሽልሚኝ ፍቅርሽን ከራሴ ልታረቅ
 ታላቁ ገጣሚ በፍቅር ስለታመመ ጸጸት አልገባውም ነበር።
 ፡

እንግዳ ነው እኮ በህመም መደሰት በማለት ተቀኝቷል።
 ሙሀመድ አሊ ሙጃራዲን የጻፈውን ባለ 15 ሺህ ቃላት
 “ሶፋ” የሚለውን የግጥም መድብል መመልከት እንደቻለ
 ተናግሯል።

እስከ 1980 ድረስ ለገጣሚው የሚታወቀው የተበታተኑ
 ታሪኮች እና ስራዎች ብቻ ነበር። በዚያው አመት ዶ/ር
 መሀመድ አብዱ የተለያዩ ፅሁፎች ላይ ምርምር ካደረጉ

በኋላ እስካሁን ድረስ ስለ ገጣሚው ከተጻፉ ፅሁፎች ጥልቅ
 የሆነ ማብራሪያ ያለውን “የቤይላጋኑ ስጦታ” የሚል መጽሐፍ
 አሳትመዋል። ይህ ስብስብ እስከ ዛሬ ድረስ ከታተመው
 የጸሐፊው ሥራዎች በርካታ ገጽ ያለው ሥራ ነው። ይህ ሥራ
 3,059 ስንኞች ያሉት ግጥም፣ 504 ስንኞች ያሉት ቅኔ (ቅንያዊ
 ሮሮ) 448 ስንኞች ያሉት ግጥም፣ 620 ስንኞች ያሉት ግጥም፣
 ባለ 255 ስንኝ ግጥም፣ ባለ 285 ስንኝ ግጥም እና ባለ 298
 ስንኝ ግጥሞች የያዘ ሲሆን ግጥሞቹ የተለያዩ ርዕሰ ጉዳይ ላይ
 የሚያጠነጥኑ ናቸው።

የደረሱበት የምርምር መደምደሚያ በየትኛውም መለኪያ
 ትክክለኛ ሊባል የሚችለውን የኤም ታርቢያት አስተያየት
 ስንመለከት “ሶፋ” የሚል ርዕሰ የተሰጠው የገጣሚው
 መድብል ከ1930ዎቹ እስከ 1940ዎቹ ከተገኙት የገጣሚው
 ስራዎች አንድ ሶስተኛውን የሚሸፍን እንደሆነ አንረዳለን።

አሁንም በገጣሚው ላይ የሚሰሩ ጥናቶች እንደቀጠሉ
 ናቸው። ነገር ግን እስካሁን ድረስ የተገኙ የገጣሚው
 ስራዎችን ለህዝብ አለማቅረብ ደግሞ አግባብ አይደለም።
 ምንም ቢሆን ይህ የታሪክ ቅርስ በጊዜ የማይደበዘዝ ሃሳብ እና
 ህይወት ልምድን የሚተርክ መሆኑ አይጠረጠርም። ከዚህ
 ጋር የምናየው ሁሌም አዲስ በሆነው የደስታም ሆነ የሀዘን
 የህይወት ጉዞ የተደመመውን የታላቁ ገጣሚን እና ያሳለፈውን
 ውጣ ወረድ የተመለከተበት መነፅርን ነው።

ይሉኝታ በሌላት አበባ ዓለም ተገርሞ
 በእርሷ ፋንታ እሱ እፍረት ተከናኝቦ

ውዴንም አየኋት ስትመለከት ደፋሯን አበባ ሁለም ቆሞ ሲያደንቅ። ከዚያ ከትቢያ መሀል ምን ጉድ ቢበቅል ነው አንገት አስደፍቶ ምድር የሚሰቃቸው ከቅጥሎቿ መሀል አንድ ጉድፍ ቢገኝ መጥኔ ለአፍቃሪው እርሱን ባላረገኝ የቀለሚ ካባ አይኑን ውስጡን ጋርዶት ውበት ደምግባቷ ተዓምር ሆኖበት ዘላለም ይኖራል ውበት እንደገዛው እንደ ጎርቤቱ ልክ እንደርሱ ሁሉ ተደግፎት ቆሞ እንደተገረመው

አሚር ኮርስ አፍ የምክንያት ብርሃን በሚለው ሥራው ስለ ሙጂራዲን ሲናገር የሙጂራዲንን የጥበብ ልክ ከሃጋኒ በላይ ያስቀምጠዋል። ምንም እንኳን የዚህ ሂንዱስታናዊ ጥበበኛ ምዘና ወይም ትችት ትክክለኛ እውነት ያለው ቢሆንም ያም ሆኖ ያቀረባቸው የተወሰኑ አስተያየቶቹ መረሳት የለባቸውም። ፡ ዘሮ ዘሮ እነዚህ የጥበብ ቃላት የወጡት ተራ ከሆነ ገጣሚ ሳይሆን በጥንታዊ የሂንዱስታን ቋንቋ በተፈጠረው ብዙ ተናጋሪ ባለው በፐርሽያ ቋንቋ ተናጋሪ በነበረ ምርጥ ገጣሚ ነበር። በሚጽፋቸው እያንዳንዱ ቃላት ላይ የማይተካ የቃላት ለዛን የሰጠን ሲሆን የታሪክ መስታወት ደግሞ ትክክለኛ ማንነቱ ቁልጭ አድርጎ ያሳየናል።

በጥበብ ዓለም ልቆ ለመገኘት እና የምርጫ ምርጥ ለመባል እጅግ ፈተና ያለው ሂደት ነው።

ነገር ግን የሙጂራዲንን የግጥም ስንኞች የመካከለኛው ዘመን ግጥም እና በኋላ ብቅ ያሉት የሩቅ ምስራቅ ገጣሚዎች ጋር ስናነጻጸረው ልዩ የሆነ ድባብ ጣዕም እና ሕብር ያለው ሆኖ እናገኘዋለን።

የዘመኑ ሌሎች ገጣሚያን ግጥምና የዚህ የታላቁ ጠባቂ የግጥም ስንኞች ፍቅርን ይሰብካሉ። እነዚህ ግጥሞች ተመሳሳይ ስሜት እና የቃላት አጠቃቀም እና አወቃቀርን የያዙ ይሆናል። ነገር ግን እያንዳንዱ ገጣሚ የሚናገረው እና የሚተርከው ታሪክ እና ታሪኩን ለመናገር የሚጠቀማቸው ቃላት ይለያያሉ። እነዚህ ላይ የሙጂራዲን ስሜቶች በሌሎች ከእሱ ጋር ብቻ በተገናኙ ልምዶች የተከሰቱ እንደሆነ እናስተውላለን።

ላንቺ ያለኝ ፍቅር ነፍሴን አስጨነቃት ልቤን ግን ተይልኝ የፍቅር አክሊል ናት መጀመሪያ ሳየው መስሎኝ እንደዋዛ አልገባኝም ነበር ፍቅርሽ እንዲበዛ አጥንት ነው ፍቅርሽ ለአፍ የማይመች ትቼው የማልተው ሆነብኝ የቀን ምች ስምሽ ሲጠራ ተንገበገብኩ ተቃጠልኩ እሳት ሆኖብኛል ጠብታ ማር ፈለኩ እንዲሁ በምናቤ ተመለከትኩና

ፍቅርሽ እንደሚያድነኝ ተመኘሁኝና ብንን ስል ግን ባዶ ሆኖ ጎኔ ልቤ ተዳከመ ገባሁኝ ኩነኔ ግን ወድጄዋለሁ በፍቅር መብከኔን በዚያ ፍቅር መንደር እነሆ ነፍስ አለ ከዚህ በላይ መኖር እንግዲህስ የታለ

አሁን ያለንበት ጊዜ ባለቅኔው ከኖሩበት ዘመን በስምንት ክፍለ ዘመናት ተለተይቶ የቆሞንበት ዘመን ነው። ያ ዘመን ሁለተኛው እልፍ ዘመን (ሚሊኒየም) እየጀመረበት ጊዜ ሲሆን በጊዜው የነበሩት ግጥሞችም በዚያ ዘመን ከነበሩት ስሜቶች እና ሃሳቦች ጋር የተያያዙ ናቸው። ይህ ማለት ሙጂራዲን ያወጣቸው ወይም ለግጥሙ ያዋላቸው ቃላት በጊዜው የነበሩ ሁኔታዎችን እና ሰዎች ያሳልፏቸው የነበሩትን የስሜት ልምዶች መሰረት ያደረጉ ናቸው ማለትም። ለምሳሌ፡- ልብን ከፀሐይ ጋር ማነፃፀር፣ የልብ መሻትን ከመለያየት ጋር ማነፃፀር ወ.ዘ.ተ በጊዜው የነበሩ የሥነ-ጽሁፍ መንፈሶች ነበሩ። ነገር ግን ሙጂራዲን ከዚያ በተለየ “እንግዳ የሆነ እይታ ያለው ገጣሚ” (ፑሽኪን) እንደነበር ይነገራል። ታዲያ ተሰጥኦ ሰው ሁሉ ካየው ዕይታ ውጪ ለይቶ ከሰው ዕይታ የተሰወረ ነገር ለሰው ማቅረብ ማለት አይደለ?

በመካከለኛው ዘመን ባህልና ወግን እጅን አጥብቆ መያዝ ግዴታ በነበረበት በዚያ ዘመን ፈጠራን እና የልብ ሃሳብን በራስ መንገድ በነጻነት መግለጽ የተወገዘ ነበር። ነገር ግን ሙጂራዲን ይህንን ነገር ተጋፍጦ የሀሳቡን ጭቅጭቅ እና የልቡን ምት በብዕር አስቀምጦ ነበር።

ጨረቃ አይደክማት በሰማይ ላይ ትታይ ዘወትር ምሽት ያለምንም ከልካይ ከእኔ ካንተ ግን ትልቃለች እሷ ያልቀመሳት የለም ሕይወትን ከነግሳንግሷ ያንን ቀን ናፈቅኩት በነፍሴም ፈለኩት ፍለጋው አቁስሎኝ አብጄ አረፍኩት ሞት ቢያንገብብኝ ችግር ቢበረታ ልብ ግን አትቆምም መፈለግ የማታ የማታ እስከመጨረሻው ድረስ ነፍስ ነፍስን ስታስጨንቅ ይህው ነው መኖር ከራስ መተናኘት

እዚህ ላይ የግጥሙን ቃና መመልከቱ አስፈላጊ ይሆናል። ግጥሙ የዛን ጊዜ ከነበረው የሙገሳ እና የምስጋና ግጥሞች በተለየ መረር ያለ ይዘት አለው።

በመከራ ችግር ጉልበት አይብረክረክ ቀን አለልህ ላንተም ከፍ የምትልበት ነፍስህ አይኮነን በአለም ጨዋታ ትታህ ትሄዳለች እንዲሁ እንደዋዛ

ታላቁ ጠባቂ የሆነው ገጣሚ በሕይወት ምሪት ውስጥ ገብቶ የነበረ ሲሆን ሕይወትም በጎነቷን አላሳየችውም ነበር።

ሙጂራዲን እስከወደደኛው በ1994 አሸለበ። አስጨናቂ እና በብዙ መከራ ተኩብቦ የነበረው የሕይወቱ ጉዞ ያበቃው በዚያኛው ዓመት ነበር። በታብሊዝ በሚገኘው የገጣሚ እና ባለቅኔዎች መካከል መቃብር ዘላለማዊ አረፍቱን አግኝቷል። መቃብሩ የሚገኘውም በኩሪሶርሃብ የመካከ መቃብሩ ክፍል ሲሆን መካከ መቃብሩ የሚገኘው ከሼልባናው ሃጋና መኖሪያ ቤት ብዙም ሳይርቅ ነው።

እዚህ ላይ ታላላቅ ገጣሚያን የነበሩትን የሳዲን እና ሃሬዝን እውቅና ማንሳቱ ተገቢ ነው። እነዚህ ብሩህ አእምሮ የነበራቸው የተሰጥኦ ባለቤቶች የሙጂራዲንን በርካታ ስንኞች በተለያዩ ጊዜ እያነሱ ለሕዝብ አስተዋውቀዋል። እነዚህ ገጣሚያን የአዘርባጃንን የግጥም ለዛ የያዙ በርካታ የግጥም መድብሎችን አቅርበዋል።

ታላቁ ገጣሚ እና ባለቅኔ ይህችን ዓለም እና ከሳሾቹን ተሰናብቷል። ከእሱ የቀረው ውብ እና በለዛ የተሞሉ ጣፋጭ ግጥሞቹ ናቸው። እንደ ጠባቂነቱ ሌሎችን መጠበቅ የነበረበት በመሆኑ ሕይወቱ ከጠላቶች እና ከቅናተኞች ጥቃት ነፃ መሆን

አልቻለም ነበር። ነገር ግን ትቶት ያለፈው ግጥም የዘመን ርዝመት ሳያደበዝዘው እራሱን ጠብቆ ለዚህ ትውልድ ሊደርስ ችሏል። እነዚያ የገጣሚው ግጥሞች ለወደፊትም ዘላለማዊ ሆነው ይኖራሉ።

- ማጣቀሻ ጽሁፎች
- የቤላይጋኑ ሙጂራዲን - ሰዓሊ ሰላም ሳልማዛዴ
- ሃጋኒ እና የቤላይጋኒ ታካሚ - አርቲስት ማራል ራማንዛዴ
- አቡ ተስላ በሽርፋቫን ሻኮፍ ቤተመንግስት ከነበሩት የገጣሚያን መጂሊስ መካከል - አርቲስት ናጃፍ ኩሊ
- የጂዚሊ አርስላን እንግዳ - አርቲስት ሳዲቅ ሻሪፍዛዴህ - ቤዩጋካ ሚርዛዛዴ